

certes plantes i matèries vegetals (ruda, resina, aigua-ras, oli no refinat, most amuntegat), carn o peix ben comestibles, però no frescos: tot això lleument anticipat per l'ús preferent en Llull i Eiximenis parlant dels efectes del vi, en Miquel Agustí (1617) parlant dels alls: però notem que aquest només ho aplica al gust fort d'aquest bulb (que no tindran tant si el conreen com recomana, però diu *pudor* en referir-se a la sensació olfactiva que causen: citat, doncs, erròniament en *AlcM* com a primer testimoni de l'acc. moderna). — 5 Christine Mohrmann, *Die altchristliche Sondersprache in den Sermones des heil. Augustin*, 1932, I, 212; Lerch, *ARom.* xxiv, 179. — 6 No crec, si bé fóra imaginable, que sigui algun homònim d'origen aràbic. Però no cal pensar en *šābra* 'roca', que encara que *b > f*, i a entre emfàtiques torni o, obligaria a una metàtesi inversemblant, complicada. I no fóra menys forçada la combinació fonètica per arribar-hi des de l'àr. marroquí *hāšfa* 'escull' (Abulwalid; Lerchundi; Dozy). 20

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *forti*, *fortesa*, *Forteza*, *fortalesa*, *fortal*, *fortalor*, *fortaldat*, *fortalir*, *fortitud*, *fortarró*, *fortatge*, *fortegàs*, *fortíssim*, *fortívol*, *fortívolment*, *fortor*, *fortosa*, *afortir*, *s'afortir*, *afortidament*, *confortar*, *confort*, *confortable*, *confortació*, *confortador*, *confortament*, *confortant*, *confortatiu*, *reconfortar*, *reconfortant*, *reconfort*, *contrafort*, *enfortir*, *enfortiment*, *enfortidor*, *enforti*, *enfortegar*, *enforteir*, *refort*, *fortment*, *fortament*, *fortificar*, *fortificació*, *fortificable*, *fortificador*, *fortificament*, *fortificant*, *fortificatiu*, *força* f., *a força de*, *per força de*, *per força*, *amb força*, *de gran força*, *sens força*, *la major força*, *força* adv. i adj., *forçar*, *forçat*, *forçadament*, *forçador*, *forçaire*, *forçut*, *forçarrut*, *forcegut*, *forcejar*, *forceig*, *forceguejar*, *forçiu*, *forçivament*, *forçiuement*, *forçívol*, *forçívolment*, *forçiblement*, *forços*, *forçosament*, *fer la forçosa*, *esforçar*, *esforç*, *esforcegat*, *esforçadament*, *reforçar*, *reforçament*, *reforç*, *reforçant*, *inforçiat*, *infortidament*, *perforçar*. 30 35 40

Fortuüt, V. *fortuna*

FORTUNA, pres del ll. *fortūna* 'fortuna, sort, azar', derivat del defectiu *Fors*, *Fortis*, id. □ 1.^a doc.: 45 fi S. XIII: Llull, *Consolat*.

«Caritat, amable virtut — ¿qual ventura és aquesta, que tu has volgut mi haver en ton senyoratge, sens que yo tu no --- amava? *Fortuna*, qui me ha estada longament enemiga, en tu haver, ha restaurats tots mos dans»; 1 *furtuna*, Reixac (*Questa*, 182); «per aquesta sciència, segons la part de qüestions, pot seber l'om los seus sdeveniments temporals e, ab la part de les elections, pot aconseguir *fortunes* e fugir a *infortunis*», pròleg de Pere el Cerimoniós al *Tractat d'Astrologia* de Pere Gilbert i Dalmau Planes. 55

Oposició que mostra com ja antigament va tendir a fixar-se en l'acc. 'sort favorable'; però no sempre, com veiem per BMetge («no deu hom comanar tots sos fets a *fortunay*», *Somni II*, *NCl.*, 68, 21) i JoMartorell: 60

«ara que pensava que la mia *fortuna* fos passada, e tots los passats mals haguessen remey ---», «mas tinc dupte de la adversa *fortuna* que no faça pendre alguna mutació a la imperial dignitat, car grans dies ha que 'ns persegueix» (Ag. I, 16; II, 48); i alhora la freqüent expressió *béns de fortuna* ensenya que la tendència a decantar-se d'aquell costat havia de ser persistent, car aqueixa expressió ja estava estereotipada en el S. xv: «ço que jamés haguera aconseguit per yo ésser de major auctoritat de linatge e de *béns de fortuna*» (Ag. I, 180). I així ha quedat modernament i en tots els dominis de la llengua: «De glòria, de bonhur, d'honors i de *fortuna* / somiem adormits, i hasta los ulls desperts, / i, elze vegent pas més aquí, quan sem desperts, / com la lletera, fem la móna» ross., A. Saisset; i veg. el romanç que cito sobre *afortunat*.

Tingué gran importància la singular acc. 'borrasca marina'. Ja apareix en català des dels Ss. XIII i XIV. La trobem tot al llarg del *Consolat de Mar*, en el cap. 70, i passim, per exemple: «si nau gitarà per *fortuna* o per altra ventura que li esdevengués» (Pard., p. 117), de vegades també en la forma *fortuna de mal temps* (p. ex. cap. 67, p. 114); ja també és ben clara en Muntaner «el senyor rei --- féu recollir tothom, e féu la via de Menorca; e con fo entró a 20 milles de la illa de Menorca, una gran *fortuna* acollí-lo, axí que li departí tot l'estol --- e lo senyor rei estava, escala en terra, a la illa dels Conills; e la *fortuna* aquella durà ben vuit jorns, que anc null hom dels seus no hi poc atendre; e aprés abonança-s lo temps, adés venia una galea al port de Maó, e adés dues ---», cap. 172 (Casac. v, 40.24ss., fets de 1278); *córrer fortuna* 'navegar per mar tempestuosa': «com lo rey hagué mirada la nau, elegí li fos feta una cambra prop lo arbre, per ço com allí va la nau més segura, com *corre fortuna*». «o com *corren* gran *fortuna* e-s trenquen les agulles del timó, liguen lo timó en aquelles anelles», JoMartorell (Ag. I, 300, 323); també en una crònica eivissenca de 1543 (Macabich, *Sta. Maria la Mayor*, *Crònica*, 19).

En castellà l'ús de *fortuna* en aquest sentit, significativament apareix per primera vegada en un text aragonès de c. 1300, el Yúçuf (53b), i no torna a aparèixer sinó des del 1400 (Juan de Mena, etc.); en italià sí que és antic, des de Dante i ja en Giacomo da Lentino c. 1230 (i a Gènova, però en baix llatí, l'any 1242); en llengua d'oc c. 1400, i allí es nota que va sempre acompanyat del determinatiu (*fortuna d'aura*, *fortuno de mar*); i a penes es pot dir que sigui pròpiament francès, puix que solament hi apareix en un cronista anònim, parlant del Mediterrani, en el S. XIII; la procedència mediterrània es constata també per l'escassetat en portuguès (un cas en el S. xv), i per la seva prompta extensió a llengües orientals, a quasi totes les quals degué arribar des de Venècia: gr. mod. [S. xiv], roms. *furtuná*, albanès, eslav balcànic i turc; en fi fou mossàrab, almenys apareix en l'àrab granadí (*PAlc.*) i en l'àrab del Marroc i d'Algèria, on no pot ser recent puix que formà un verb magrebí *fèrten* «soulever la mer en parlant du vent», i podria ser transmès des del mossàrab o contagiat alhora des de Catalunya i Itàlia.